

## Lászlóffy Aladár: A hetvenes évek

A romániai magyar líra negyedik nemzedékének reprezentáns képviselője, Lászlóffy Aladár egy új típusú avantgarde jegyében teljesíti ki költészetét. Gyors egymásutánban érkező kötetei vitathatatlanra tették immár, hogy a borzas lázadónak indult fiatal költő nem divatból kezdett avantgarde törekvésekbe, hanem az új út, az újfajta költőiség egy tudatosan vállalt-alakított világkép és világnézet adekvát tükrözése. Új kötetének a líra és próza határmezsgyéjén álló darabjai ennek a világképnek eddig legkeményebb összegzését hozzák. Meghatározó jegye az „éhség”, a XX. század minél teljesebb birtokbavételének vágya. A fokozott mohóság költészetének expresszív ritmust és a legnemesebb értelemben vett agitatív hangoltságot ad. A gondolatok és érzések legváratlanabb asszociációi mögött, a távoli társítások ellenére mindig könnyen felismerhető a kapcsolat, áttekinthető a kihagyott, átugrott világ. Az összefogó, aforizmatikus módszer a költő rendkívüli sebességű és élességű reagálóképességének következménye: a befutott pályáknak csak a végeredményeit mutatja föl. Innét egyik verstípusának szakadozottsága, mozaikossága, míg a másik típus a belső monológ áradó őszintesége, csapongó, mégis koncepciózusan irányított szabad asszociációi révén kap hasonlóan szaggatott egységekből álló külső formát. A vers világa mindkét változatban meglepően széles világszeletet jár be, fog át. Nem ritkán az ellentétes pólusokat szembesíti, az ellentétes nézőpontokat villantja szembe, mert Lászlóffy szép törekvése az, hogy a szellem béklyók nélkül, szabadon mérhesse fel az alternatívákat. Az egyének érdekein túli szabadság kell ahhoz, hogy „kitudódjék a világ”. Mítoszok és önmítoszok nélküli őszinte számvetésre és tisztánlátásra van ma szükség, „az embernek tudnia kell, hányadán áll”. A hetvenes évek, a ma világa izgatja a költőt, az a kor, melyben az embernek túl kell lépnie a hitegetések és hívések homályán, amikor kételyeit is szabadon kell engednie egy mélyebb, igazabb harmónia teremtésének érdekében. A mélyebb igazságok felé törekvés első gesztusa a kérdőjelezés, a bevett igazságok revíziója, alaptézisek cáfolása, túllépés a tudás és megismerés eddigi szintjein. Az itt és most kérdéseit kell megválaszolni, a költő szinte dühösen menekül a szokásos figyelemelterelő információk elől, a lényegi problémákat elfeledtető igazságoktól.

Nemcsak az igazságok tartalma fontos számára, hanem azok funkciója, jelent alakító tevékenysége is. Ilyen aspektusból készíti számvetéseit. Nézőpontja közösségi. Tisztában van az egyén lehetőségeinek korlátozottságával, látja, hogy az „ÉN” csak a világ töredékeinek megismerésére képes: „Pedig az egészhez, / az összegzéshez nem ebből ennyi s abból csak / annyi kellene. Így torzul el minden tervem, így / törnek össze arányaim.” Az egyéniségét, önmagát eltúlozó szemlélet ironikus aspektusból látszik itt, a költő bevallja, hogy ő is csak „egyperhárommilliárd”. Az önportrénak eme arányosítás azonban csak egyik oldala, s a nemes szándékot akkor vallja ki a kötet igazán, ha számba vesszük, milyen törekvései vannak az „egyperhárommilliárdnak”, milyen jogokat tud magáénak.

E líra költői énje, mely magát azonosnak tudja ily módon az emberrel, mindent fel akar mérni, amit az emberiség története és jelene produkál. Semmi sem idegen tőle, ami emberi. A páratlan szellemi-érzelmi éhség, mohóság a költői nézőpont meglepő váltásaiban, áthelyezéseiben is tetten érhető. Az emberiség nagy szellemeinek és kultúrájának legkülönbözőbb megszólaltatása arra való, hogy térben és időben távoli nézőpontból is számot vessen a költő a világgal, s benne az ember helyzetével, lehetőségeivel. Így az egyetlen egyén távlatot nyer, ismereteiben a társadalmiság szintjére emelkedhet, eszményeit másokról szólva mutathatja fel. Világlátása komplex, mert József Attila, Váci, Petrarca stb. szemével is látja a világot, sőt újabb aspektus az ő szemléletük, tapasztalásuk szembesítése a jelennel, a történelemmel (*Petrarca halála*). A múlt példáinak idézése a történelmi távlat igazságfelmutató erejével ösztönző. Elmosódik már a személy, csak a tettek iránya, szándéka beszél. Lászlóffy a legmodernebb eszközökkel oly meggyőző komolysággal bánik, hogy stí-

Iusa a mondanivaló közvetlen részévé lesz: ezért szervezheti nála Lenin a Spartacus-féle lázadást, Robespierre pedig az Októberi Forradalmat. Távlatosító szemlélete az esetlegességeket kioldja a történelekből, az elhagyások éppoly beszédessé válnak, mint a konkrétumok felcserélései: „Robespierre, a Megvesztegethetetlen, született 17.. Lenin, a Bolsevik, született 18..” Évszámok, apró pontosságok elmúlhatnak és elmúlnak, elmosódnak a történelemben, de az igazi forradalmárok eszméi most is ott vannak a végtelenben, hiszen történetileg szemlélve, a kivégzőik puskacsöve és a közöttük levő távolság „belőhetetlen”-nek bizonyult.

Múltnak és jelennek, kultúrélményeknek és közvetlen tapasztalásoknak együttes vállalása a versstruktúrában nagy szerepet juttat az idegen elemek beépítésének, a montázs technikának, hiszen ha Lászlóffy Aladár az összes emberi választ kérdőre vonja, világképeinek szerves része a József Attilák kiküzdött igazsága is. A montírozás a legváltozatosabb versstruktúrák megképződését segíti: az idegen szöveget olykor példa gyanánt szóllaltatja meg (*Tavas van újra*), máskor az ellenpontozás kedvéért, a szándékok és az eredmények szembesítéseként (*Petrarca halála*). Ez utóbbi arra is példa lehet, hogy Lászlóffy Aladár verseiben gyakran nemcsak elmozdul a nézőpont, s ezáltal több irányú lesz a vizsgálódás, szintetikusabb az eredmény, hanem ugyanazon versen belül egyszerre több aspektus érvényesül: a szubjektív (ön-szemlélet) és a tárgyiasító (ahogy mások látják), valamint az eme két szélső pont közötti állomások. Az ötletek — Shaw, Pirandello, Dürrenmatt dramaturgiájára emlékeztetően — gazdag funkciója is efelé mutat. Mindezek a sajátosságok egy rendkívül értékes szemléleti újdonságot, szuverén és teljességre törő szellemet mutatnak fel, új értelmet adván a költői szerepjátszás kategóriájának. *A hetvenes évek* mindezekén túl a viták könyve is. Lászlóffy szerint a huszadik századi költő „az igazán súlyos érvek felhajszóloja, fegyelmezett atomja a hadnak, mely folyton a döntő vitákat várja”. Lászlóffy maga is ilyen költő, tág szemlélettel méri fel a XX. század, sőt már a „hetvenes évek” gondjait, problémáit, a mai ember összes gyarlóságát és félelmét. Líráját mégis az emeli messze a hasonló jellegű avantgarde költészet fölé, hogy napjaink majdnem teljes hangzavarában rendíthetetlenül a szellemet hirdeti. A rendteremtés nagy szándéka vezeti rombolásaiban, kérdőjelezéseiben. Az értelmes emberi megoldásokban azért hisz kételyek nélkül, mert a szomorú látványon túl a szellem szépségeit is képes számba venni. A rendkívül sokrétű építőelemeket az egyes darabokban is ez a szándék szervezi zárt struktúrává, s ez a dialektikus feszültség az az egyénítő jegy, mely e versek világának szuverenitását megteremti. Fölmutatja a cáfolhatatlan igazságok törvényeit, a kérdőjelek korában cselekvésre hívó programot ad, mert a legsúlyosabb érvek felmutatására ilyen szándékkal is képes, hiszen „a szabadság változatlanul az elnyomás ellentéte...” (*Kriterion*, 1971.)

GÖRÖMBEI ANDRÁS

## TÉKA

### **FERENCZ S. ISTVÁN: NYÁRI VÁNDORLÁSOK**

A szerző egy romániai magyar napilap, a *Hargita* munkatársa. Járja a megyét, és verset ír. Nem véletlen tehát a kötetben jelentkező népi tradíció, hangsúlyozott földközeli költészet. Világa sohasem szakad el a valóságtól, költői képei (elsősorban hasonlatai) jól mutatják a realitáshoz való kötődést. Például: „Az est felőrölte az alkonya-

tot, / mint malom a molnárok életét” — vagy: „... s én mint a kő, / vésőre-várón hallgatom a csend zaját.” A tárgyak játékos, groteszk megszemélyesítése, a tárgyi világ elemeinek feszültséggel töltése erősen József Attilára emlékeztet. Egyik versében „Mint szelídített barna medvék, / talpaltak a kalangyák”, a másikban a „veder inni kér”, s a Hold „nyugodtan eszegeti az akácfák hegyét.”

Gyakran visszatérő motívuma az